

Zpráva z 22. konference České pedagogické společnosti *Škola a její křižovatky*

Na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích se ve dnech 26.–27. března 2015 konala mezinárodní vědecká konference České pedagogické společnosti *Škola a její křižovatky*. Organizátorem letošního ročníku konference ČPdS se stala katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Záštitu převzal rektor Jihočeské univerzity Libor Grubhoffer, děkan Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Michal Vančura a primátor města České Budějovice Jiří Svoboda. Konference se zúčastnilo celkem 130 odborníků především z řad akademických pracovníků, mezi účastníky však byli i pedagogičtí pracovníci z různých školských zařízení.

Konference nabídla možnost diskutovat otázky, které se v pedagogickém, psychologickém a sociálním kontextu dotýkají života současné školy (mateřské, základní, střední i vysoké). Téma konference korespondovalo s pohledem na školu jako na instituci, která se ocitá na křižovatkách, jež se mohou stát místem, v němž se otevírá mnoho směrů a inspirativních podnětů. Zaměření tematických sekcí se odvíjelo od jednotlivých rovin, které charakterizují školu jako instituci, školu jako prostor pro didaktické inovace, školu jako prostor pro rozvoj učitelské profese a školu jako místo objevující dítě s jeho zdravotními, sociálními, kulturními a jinými specifiky.

Konferenci slavnostně zahájil prorektor pro akademické záležitosti Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Michal Bauer, děkan Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Michal Vančura, náměstek primátora města České Budějovice pro sociální oblast, školství a zdravotnictví Martin Maršík, předseda ČPdS Tomáš Čech a vedoucí katedry pedagogiky a psychologie Iva Stuchlíková.

První plenární vystoupení Tomáše Janíka *Škola na kruhovém objezdu aneb když se to vezme kolem a kolem...* uvedlo auditorium do problematiky reformy školy zajímavým příměrem. Referující vystihl realitu současné kutikulární reformy jako situaci vozidla, které se ocitá na kruhovém objezdu. Nabízí se mu (jí) několik cest, ale možností je také v nerozhodnosti kroužit stále dokola a opět čekat. Obsah příspěvku sledoval východiska kurikulární proměny školy, referující glosoval možné podoby dalších cest, které se v kontextu systémových změn mohou odehrávat. Aktuální pohyb školy se autor

pokoušel analyzovat s využitím přístupu governance, který umožňuje postihnout interakční a rozhodovací procesy mezi aktéry zapojenými do „tvorby“ školy na různých úrovních systému. Ve vystoupení tak byly shrnuty jednotlivé etapy tohoto rozporuplného vztahu. Posluchači zaznamenali výhrady k obcházení a odezívání kurikulární reformy. Současnou situaci doc. Janík výstižně pojmenoval jako legitimizaci vlivů všech. Lze tedy, podle jeho slov, očekávat, že osud školy se stane opět součástí souboje, že dojde k jakési pomyslné „přetahované“ mezi tvůrci kurikula, angažovanými učiteli, zastánci prosazování plošného testování a podnikateli v oblasti vzdělávání. A to vše za situace, kdy „vozidlo“ ministerstva školství neodpovídá představě vyspělého dopravního prostředku.

Druhé plenární vystoupení představilo zprávu kolektivu expertů Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Dominik Dvořák a Petr Urbánek ve sdělení na téma *České základní školy: hledání stability a změny* představili závěry svého longitudinálního výzkumu, v němž se zaměřili na to, jak se v kontextu kurikulární reformy (ne)mění konkrétní české školy. Autoři se v letech 2012–2014 vrátili do pěti českých základních škol, které byly již objektem vícečetné případové studie provedené v letech 2007–2008. V předchozím výzkumu se pokusili postihnout především to, jak školy *fungují*, přesněji řečeno, mapovali vliv konkrétního institucionálního uspořádání školy na klíčové procesy učení a vyučování, které v ní probíhají, ale i na další aspekty jejího života jako organizace a komunity. Plenární přednáška popisovala, jak se jim v rámci kvalitativního výzkumu podařilo při opakovaném vstupu do stejného terénu zachytit *změny* v několika českých základních školách. Ty byly vnímány jakožto *organizace*, které po centrálně prováděné reformě procházejí určitým institucionálním vývojem. Referující zdůraznili, že studovat systém v okamžiku, kdy se má měnit, je vhodnou příležitostí hlouběji porozumět i jeho běžnému fungování. Po věcné stránce prezentace obsahovala popis dynamického vztahu nutné vnitřní stability a vnější legitimacy školy. Autoři se věnovali důsledkům, které tento vztah má pro teorii, pro výzkum i pro praktickou činnost ředitelů školy. Kvalitativní metodologie také umožnila představit pocity, které v každodennosti školní reality charakterizují názory učitelů i ředitelů škol na výsledky nařízené reformy. Autoři sdělení upozornili na některé plánované, ale i nezamýšlené efekty, jež tato reforma přinesla. Například se ukázalo, že nabídka škol se postupně homogenizuje, prioritu tvoří výuka cizích jazyků. Problémem škol je také nalezení systematického přístupu k překonávání nerovností daných

socioekonomickým původem žáků. Klíčovým mechanismem vyvolávajícím změny je soutěž o žáky v kvazitržním prostředí. Referující zdůraznili, že změny ve školách probíhají nezávisle na národní reformě, avšak přispívá k nim řada velmi rozličných aktérů, včetně komerčních subjektů a neziskových organizací. V závěru sdělení referující podtrhli zajímavý závěr svého výzkumu. Ukazuje se, že školy implementují změny tak, aby tím neohrozily svou stabilitu, ale současně se stabilizovaným školám lépe daří rozvíjet se.

Třetí plenární vystoupení Bogusława Śliwerského z Polské akademie věd *Učitelé v Polsku v korzetu politiky Ministerstva školství* bylo zarámováno metaforickým přirovnáním role polského ministerstva školství jako výrobce pomyslných učitelských korzetů. Autor ve své přednášce charakterizoval proces utváření profesionální „postavy“ učitelky/učitele polské školy v kontextu reformy školy. Postupně představil centralistické tlaky, které od roku 1993 v Polsku začaly svazovat angažovanost učitelů. V Polsku se tak, podle Śliwerského vyjádření, autoritativně stanovily hranice, které zbavují učitele profesionální nezávislosti. Referující si na základě analýzy polské vzdělávací politiky za posledních dvacet pět let všimal toho, jak se postupně zmenšoval prostor pro autonomii učitelů, pro svobodu pedagogického „dýchání“. Poukazoval na paradoxní situaci, kdy původní socialistické „stahování pasu a vyrážení dechu svobodného myšlení“ učitelům a učitelkám našlo novou podobu v ministerské snaze „ušít“ centralizovaná pravidla, standardy a postupy pedagogické práce. Ministerstvo dnes, podle jeho slov, znovu mění formu, obsah a také intenzitu, s níž prosazuje nové trendy centralizované učitelské „postavy“.

Významným zahraničním hostem byla Christine Winter z University of Sheffield z Velké Británie, která vystoupila s posledním plenárním příspěvkem *Becoming and belonging: just curriculum knowledge for the global classroom*. V úvodu příspěvku prezentovala stávající přístup ke kurikulu globálního občanství, který vychází ze západních myšlenkových tradic. Ona však v době prohlubujícího se globálního napětí zvyšovaného migrací, náboženskými střety a chudobou zapříčiněnou celosvětovou ekonomickou recesí navrhuje jiný přístup v pojetí kurikula vztahujícího se ke globálním otázkám a vychází z myšlenek Jacquese Derridy a Emmanuela Lévinase. Kurikulum by podle ní mohli vytvářet společně žáci a učitelé. Takové kurikulum včetně učebních textů by mělo vycházet především z rodinných příběhů žáků. Tímto se podle ní také otevírá nový prostor pro etické pedagogické vztahy.

V odpoledních hodinách první den konference a druhý den konference v dopoledních hodinách se pracovalo ve čtyřech sekcích.

První sekce, *Škola a její institucionální křižovatky*, byla zaměřena na hledání cest k porozumění směrům, kterými se škola jako instituce v dnešních „tekutých časech“ může vydat, dále na školu na rozcestí reforem a společenských tlaků, společenské poptávky a společenských očekávání. Druhý den konference v rámci této sekce proběhl workshop kolegů z univerzity v Pasově, ve kterém byli účastníci seznámeni s diagnostickou metodou *PARcours*, která slouží k testování budoucích studentů pedagogických oborů. Na začátku studia v rámci diagnostického dne sledují motivaci ke studiu učitelství, chování při komunikaci, schopnost řešit problémy a komunikovat a kooperovat ve vybraných situacích, v nichž je simulováno prostředí školy. Metoda slouží ke stanovení doporučení pro další rozvoj učitelských kompetencí budoucích bavorských učitelů.

Ve druhé sekci, *Škola a její didaktické křižovatky*, byly prezentovány příspěvky týkající se školního hodnocení, pedagogické interakce a dále příspěvky zaměřené na specifika pojetí výuky psychologie, přírodovědy, zeměpisu, výchovy ke zdraví a mediální výchovy. Bylo představeno webové prostředí Di-ViWeb jako nástroj pro komunikaci a vzdělávání učitelů. Výčet rozebíraných témat vypovídá o pestrosti příspěvků, jejich jednotící didaktický přístup však umožnil všem účastníkům sekce s porozuměním sledovat jednotlivá témata, o čemž vypovídaly přesné diskusní poznámky nebo dotazy i zaujetí posluchačů patrné v průběhu prezentací i následujících debat. Na závěr v sekci zazněly příspěvky týkající se zážitkové a muzejní pedagogiky.

Třetí sekce, *Škola a její lidé na křižovatkách*, byla rozdělena do dvou podsekcí. První byla zaměřena na praxi učitele, druhá na studenty učitelství. V první podsekcí zaměřené na praxi učitele zazněly jak teoreticko-filosofické příspěvky, tak i příspěvky týkající se aktuálních otázek ve školství, které mají dopad na praxi učitele v současné škole, a to nejen v České republice, ale i na Slovensku. Druhý den konference zazněly v rámci této podsekcí příspěvky zahraničních účastníků z Ruské federace, které vyvolaly zajímavou diskusi o problematice vzdělávání učitelů v Rusku, Česku a na Slovensku.

Ve druhé podsekcí zaměřené na studenty učitelství bylo prezentováno široké spektrum příspěvků, které byly zaměřeny na tři klíčová témata: žák, učitel a učitelské vzdělávání. Vystoupení účastníků v této podsekcí umožnilo diskutovat různorodé pohledy konferenční tematiky – „přechodu pro chodce“,

resp. „přednosti v jízdě“ – z pohledu žáka a z pohledu kvality učitele, resp. práce školy. Tato skutečnost přispěla k opravdu bohaté a zajímavé diskusi, jejímž opakovaným výsledkem byla náročnost a kontroverze učitelství i složitost přípravy na ni, a to zejména v klimatu nesourodých a nepřehledných požadavků v rámci proměn současné společnosti.

Čtvrtá sekce, *Škola a její integrační křižovatky*, byla zaměřena na hledání cest k porozumění dítěti se zdravotními, sociálními, kulturními a jinými specifiky a na hledání cest pro práci s žákem z rozmanitého prostředí. Převažujícími tématy příspěvků byla multikulturalita, diverzita žáků, postoje k žákům se SVP, bilingvismus a problematika žáků s odlišným mateřským jazykem. V posledním bloku sekce byl prezentován příspěvek, který představil realizaci evropského projektu na česko-německé základní škole. Tato praktická zkušenost s projektem, jehož hlavním cílem bylo navázat mezigenerační vztahy mezi dětmi a seniory, byla příkladem dobré praxe, která může být v mnohém velmi inspirativní pro další školy.

Kromě odborných přednášek a diskusí měli účastníci konference zároveň možnost prohlédnout si ateliéry katedry výtvarné výchovy a fakultní galerii D9.

*Marie Najmonová, Miroslav Procházka, Miluše Vítečková, Iva Žlábková
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta,
Katedra pedagogiky a psychologie*

Búšová Šmajdová, K., & Kučera, M. (2015). *Profesionální rodičovství*. Praha: Karolinum.

Monografie se věnuje „profesionálnímu rodičovství“, reformě ústavní péče na Slovensku, jež probíhá v analogické podobě i v Česku. Její těžiště spočívá v kazuistikách devíti malých dětí ze tří „profesionálních rodin“. Je přitom sledován stadiální vývoj dítěte (podle koncepce D. Winnicotta), jeho závislost na interakci s „matkou“, posun ve vztahu k ní a její řešení dilematu mezi „profesionálkou“ a „matkou navždy“. Tištěný text je doplněn internetovým přístupem k výchozím, „surovým“ datům ze zúčastněného pozorování a z rozhovorů. Kompletní přepisy všech zrealizovaných interview uvádíme na webových stránkách nakladatelství Karolinum.